

MEZINÁRODNÍ RODIČOVSKÉ ÚNOSY DĚTÍ

© Michaela Janočková, 2012

Co je to „mezinárodní únos dítěte“?

- Únos jako TČ?
- V některých jurisdikcích ano, podle českého práva se názory různí – zde mluvíme pouze o občanskoprávních aspektech – odrazu únosu v soukromoprávní sféře
- „Únos“ – legislativně technická zkratka – abduction

Mezinárodní únosy dětí - obecně

- Nejde o únos v trestněprávním slova smyslu
- Úpravu nalezneme v:
 - 1/ Haagská úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí
 - Přijata 25. 10. 1980, pro ČR 1. 3. 1998, 34/1998 Sb.
 - 2/ Nařízení rady (ES) č. 2201/2003 - tzv. nařízení Brusel II. bis
 - Ze dne 27. 11. 2003, pro ČR 1. 5. 2004
- Vzájemný vztah - lex specialis x generalis
- Úmluva o právech dítěte - čl. 11 odst. 1/: státy úmluvy činí opatření k potírání nezákonného přemístování dětí do zahraničí a jejich nenavracení zpět

Co je tedy obsahem pojmu?

- Kdo unáší?
- Koho unáší?
- Komu unáší?
- Kam unáší?
- Čí právo je porušeno?
- Který z rodičů má právo rozhodovat o tom, kde dítě bude pobývat?
- Co by mělo být účelem právních předpisů, které se mezinárodními únosy zabývají?

Definice

1.

HÚ - čl. 3:

- protiprávní přemístění nebo zadržení dítěte, pokud
 - a) bylo porušeno právo péče o dítě, které má osoba, instituce nebo kterýkoliv jiný orgán buď společně, nebo samostatně, podle právního řádu státu, v němž dítě mělo své obvyklé bydliště bezprostředně před přemístěním nebo zadržením,
 - b) v době přemístění nebo zadržení bylo toto právo skutečně vykonáváno, společně nebo samostatně, nebo by bylo takto vykonáváno, kdyby bylo nedošlo k přemístění či zadržení.
- Právo péče o dítě vyplývá ze Z, rozhodnutí, dohody
- Protiprávnost se posuzuje v souladu s právem státu obvyklého bydliště před přemístěním

Definice

2.

B II. - čl. 2 odst. 11:

- neoprávněné odebrání nebo zadržení dítěte,
 - a) kterým je porušováno právo péče o dítě vyplývající ze soudního rozhodnutí, ze zákona nebo z právně závazné dohody podle právních předpisů členského státu, ve kterém mělo dítě své obvyklé bydliště bezprostředně před odebráním nebo zadržením;
 - a)
 - b) za předpokladu, že v době odebrání nebo zadržení bylo skutečně vykonáváno právo péče o dítě, ať společně nebo samostatně, nebo by toto právo bylo vykonáváno, kdyby k odebrání nebo zadržení nedošlo. Péče o dítě se považuje za vykonávanou společně v případě, kdy podle rozhodnutí nebo ze zákona jeden z nositelů rodičovské zodpovědnosti nemůže rozhodnout o místě bydliště dítěte bez souhlasu jiného nositele rodičovské zodpovědnosti.

Co je cílem uvedených mezinár. dokumentů?

- zajistit, aby k mezinárodním únosům nedocházelo - zabránit jim - práce s rodinou, informování
 - když už k únosu dojde:
 - zásadně zajistit BEZODKLADNÝ návrat dětí protiprávně přemístěných nebo zadržovaných v některém smluvním státě,
 - zajistit, aby práva týkající se péče o dítě a styku s ním podle právního řádu jednoho smluvního státu byla účinně respektována v ostatních smluvních státech.
- HU - čl. 1

DŮLEŽITÉ

Rozhodování ve věci mezinárodních únosů dětí, tedy zda bude nařízen návrat dítěte do státu obvyklého pobytu před přemístěním, **není rozhodováním ve věci samé!** - čl. 19 HÚ

- O péči o dítě může rozhodovat pouze soud obvyklého bydliště před protiprávním přemístěním či zadržením.
 - Výjimky - přenesení působnosti, resp. následná příslušnost/pravomoc soudu po rozhodnutí o nenavrácení - HÚ x B II.

Kolize dopadajících právních předpisů

Mohou v zásadě nastat 3 situace:

- 1/státy mimo HÚ a B II.
 - žádná úprava
 - dvoustranné mezistátní smlouvy (zejména uznání a výkon rozhodnutí)
- 2/státy mimo EU, ale člen HÚ
- 3/státy EU - členové HÚ

Úprava mezinárodních únosů dle HÚ

- Definice – viz výše
- + definice *práva péče o dítě*: zahrnuje práva vztahující se k péči o osobu dítěte a zejména právo určit místo jeho pobytu – čl. 5 HÚ
- Vztahuje se pouze na děti mladší 16 let, které měly před únosem své obvyklé bydliště na území členského státu
- Pojem obvyklého bydliště
- Zásada dítě navrátit – existují určité výjimky
- Zásada rychlosti – čl. 2 + čl. 11 – všechny orgány (soud, spr. org.) jednájí urychleně, do 6 týdnů
- O návratu rozhoduje soud státu, kam bylo dítě přemístěno

Ústřední orgány

- Čl. 6 HÚ
- Každý členský stát určí ÚO, aby plnil povinnosti plynoucí z HÚ
- Především spolupráce ÚO navzájem při odesílání a přijímání žádostí o návrat, preventivní opatření, poradenství, poskytování info o právu atd.
- Po podání žádosti o návrat další úkoly - čl. 7 HÚ
- (snaha o dobrovolný návrat, poskytovat info o právním řádu a procesních normách svého státu, poradenství...)

Postup při řízení o návrat dítěte

- Vždy jen na návrh!
 - Opuštěný rodič má dvě možnosti: žádat návrat nebo ne – pokud nebude žádat – nejedná se o únos dle HÚ
- Subjekt, který tvrdí, že bylo porušeno jeho právo péče o dítě se může obrátit:
 - Na ÚO státu obvyklého bydliště dítěte
 - Na ÚO státu, kam bylo dítě přemístěno či zadrženo
 - Přímě na soud státu, kam bylo dítě přemístěno
- Návrh musí obsahovat náležitosti: čl. 8 HÚ
 - ↳ ÚO učiní všechna opatření potřebná k dosažení dobrovolného návratu

Procesní postup soudů států přemístění

- Rozhodnout co nejrychleji o návratu či nenávratu
- Po podání žádosti o návrat nemohou meritorně rozhodovat o péči o dítě, dokud nebude rozhodnuto o návratu či nenávratu - poté mohou (!pozor u států EU jinak) - čl. 16 HÚ
- I přesto, že by stát, kam bylo dítě uneseno, v mezidobí před podáním žádosti rozhodl, **není takové rozhodnutí překážkou pro vydání rozsudku o návrat dítěte** - čl. 17 HÚ

Návrat či nenávrat?

- Zásadou je protiprávně přemístěno dítě navrátit, pokud od jeho přemístění do doby podání návrhu neuplynul 1 rok
- I po uplynutí - soud nařídí návrat - dítě se nesžilo
- ! Osoba, jejíž právo péče bylo porušeno se návratu musí aktivně domáhat
- ! Soud státu místa, kam bylo dítě přemístěno bude rozhodovat, zda bylo přemístění či zadržení protiprávní podle práva státu obvyklého bydliště před přemístěním + čl. 14 (přihlednutí k právu či rozhodnutím státu obv. bydliště bez dalšího) + 15 HÚ (vydání potvrzení či rozhodnutí o tom, že dítě bylo protiprávně přemístěno)

Soud nenařídí návrat, když...

- Přemístění nebo zadržení **nebylo protiprávní**
- Poškozený rodič dal následně **souhlas** s pobytem dítěte nebo se s ním **smířil** (čl. 13a HÚ)
- Nedovolují to zásady dožadovaného státu o ochraně LPaZs (čl. 20)
- Osoba, jež s návratem nesouhlasí (rodič únosce) **prokáže**, že:
 - Poškozený rodič právo péče nevykonával, či se později s přemístěním dítěte smířil - čl. 13 písm. a
 - ∃ vážné nebezpečí duševní či fyzické újmy dítěti či by bylo dítě jinak vystaveno nesnesitelné situaci čl. 13 b
 - Dítě nesouhlasí
 - Soud musí přihlednout k info o sociálním postavení dítěte v zemi obvyklého pobytu (pouze pokud jsou namítnuty okolnosti stanovené v čl. 13 HÚ)

Speciality pro státy EU

- Kolize HÚ a B II. - nařízení je lex specialis k HÚ
- Čl. 60 B II. - v záležitostech upravených v nařízení má nařízení přednost před HÚ
- Únosová otázka je řešena především v čl. 10 a 11

Použití B II. pouze inter partes

- V případě, že osoba, orgán nebo jiný subjekt mající právo péče o dítě požádá příslušné orgány v členském státě o vydání rozhodnutí na základě HÚ, aby dosáhl navrácení dítěte, které bylo neoprávněně odebráno nebo zadrženo v jiném členském státě než v členském státě, ve kterém mělo dítě obvyklé bydliště **bezprostředně před neoprávněným odebráním nebo zadržením, použijí se odstavce 2 až 8.**
- S extraterritoriální aplikací B II. se nepočítá

Nutnost rozlišení HÚ x B II. 1.

- B II. neupravuje všechny aspekty - pouze určité záležitosti
 - základní zásadou (HÚ i B II.) je bezodkladný návrat dítěte, k této zásadě jsou stanoveny taxativně vyjmenované výjimky (stanoveny v HÚ)
 - oproti znění HÚ zpřisňuje B II. použití výjimek + zavádí určité nutné procesní náležitosti

Nutnost rozlišení HÚ x B II. 2.

- HÚ - čl. 11 - 13
- Dítě se nevrací:
 - Přemístění nebo zadržení **nebylo protiprávní**
 - Poškozený rodič dal následně souhlas s pobytem dítěte nebo se s ním smířil
 - Nedovolují to zásady dožadného státu o ochraně LPaZS (čl. 20)
- Osoba, jež s návratem nesouhlasí (rodič únosce) **prokáže, že:** (čl. 13 HÚ)
 - Poškozený rodič právo péče nevykonával, či se později smířil - čl. 13 písm. a
 - ∃ vážné nebezpečí duševní či fyzické újmy dítěti či by bylo dítě jinak vystaveno nesnesitelné situaci čl. 13 b
 - Dítě nesouhlasí
 - Soud musí přihlédnout k info o sociálním postavení dítěte v zemi obv. pobytu

Nutnost rozlišení HÚ x B II. 3.

- B II. - čl. 11 - navazuje na HÚ, ale zpřisňuje podmínky užití výjimek
- V řízení o návratu dítěte musí být **dítěti** zajištěna možnost být **vyslechnuto** x věk + vyspělost
- **Nemůže** být zamítnuto navrácení dítěte, pokud **strana návrat požadující nedostala příležitost být vyslechnuta**
- **!!** Nemůže být zamítnuto navrácení dítěte dle čl. 13 b, pokud se **prokáže, že byla přijata vhodná opatření** k zajištění ochrany dítěte po jeho navrácení
- Ze států mimo EU - není na tak vysoké úrovni zajištěna reciprocita, uznávání rozhodnutí, jejich výkon

Důraz na rychlost celého řízení

- Bezodkladnost navrácení dítěte
- HÚ - orgány smluvních států budou jednat urychleně
- HÚ - rozhodnutí do 6 týdnů
- B II. - soud jedná rychle, využívá nejrychlejší postupy, kromě mimořádných okolností má být rozhodnuto do
 - **6 týdnů od podání žádosti**
 - Je otázkou, zda do 6 týdnů má být vydáno i případně rozhodnutí odvolacího soudu

Řízení podle § 193a a následujících osř - o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí

- Vloženo novelou 259/2008 Sb. - nové speciální řízení
- Do části III. hlavy V. osř - nesporná řízení
 - X účastníci označení jako žalobce, žalovaný a dítě
 - X zahájení JEN NA NÁVRH
 - X k meritornímu řízení o péči o dítě je řízení vyřešením tzv. předběžné otázky
 - má být dítě vráceno? » případná exekuce » samotné rozhodnutí o péči

ŘÍZENÍ O NAVRÁCENÍ - § 193a - e OSŘ

- Dle právní úpravy striktní řízení, rychle vedené
 - Krátké lhůty (jak pro podání vyjádření stran, tak i pro vydání rozhodnutí) - celkově velká snaha o rychlost
 - Nemožnost prominutí zmeškání lhůt
 - Nepřípustnost žaloby na obnovu řízení, žaloby pro zmatečnost ani dovolání
 - Předběžná vykonatelnost - odvolání nemá odkladný účinek - nutno požádat

Zásady řízení

- 1/ RYCHLOST!!!
- 2/ Snaha o dobrovolné - smírné řešení
 - Rodič - únosce se s dítětem vrátí či proběhne jiná DOHODA mezi rodiči
 - Snaha o přivedení znesvářených stran k dohodě - mediace, rodinná terapie

Ad 1/ Rychlost

1.

- § 88 - **výlučná místní příslušnost** - MS Brno - (i pro výkon rozhodnutí)
- Za urč. okolností nemusí být nařízeno jednání - 193e
- a) jestliže se má za to, že žalovaný proti návrhu na navrácení dítěte nemá námitek (§ 193d), nebo
- b) lze-li ve věci rozhodnout jen na základě účastníků předložených listinných důkazů a účastníci se práva účasti na projednání věci vzdali, popřípadě s rozhodnutím věci bez nařízení jednání souhlasí nebo má-li se za to, že se účastníci práva účasti na projednání věci vzdali, nebo že s rozhodnutím věci bez nařízení jednání souhlasí (§ 101 odst. 4).

Ad 1/ Rychlost

2.

- **Vhodná opatření - i bez návrhu, bez slyšení účastníků - předběžná opatření**
- (1) Soud činí i bez návrhu vhodná opatření k zajištění podmínek pro navrácení dítěte (§ 74), přičemž zejména učiní opatření k
 - a) soudnímu dohledu nad pohybem dítěte na území státu,
 - b) zabránění dítěti opustit území státu bez souhlasu soudu,
 - c) zabránění narušení osobních vazeb mezi dítětem a žalobcem.
- (2) Soud na návrh žalobce rozhodne též o prozatímní úpravě styku žalobce s dítětem, osvědčí-li žalobce právo na péči o dítě.
- (3) O přijetí vhodných opatření soud rozhoduje bezodkladně, zpravidla bez slyšení účastníků.

Ad 1/ Rychlost

3.

- **Krátké procesní lhůty - § 193d**
- Soud - 3 dny k zaslání výzvy žalovanému k písemnému vyjádření
- Žalovaný - 7 dnů na vyjádření a aby v případě, že s návrhem na navrácení dítěte nesouhlasí,
 - a) ve vyjádření vyjádřil rozhodující skutečnosti, na nichž staví svoji obranu,
 - b) k vyjádření připojil listinné důkazy, jichž se dovolává,
 - c) označil důkazy k prokázání svých tvrzení, jakož i uvedl, zda se vzdává práva účasti na projednání věci.
- Výzva (usnesení) doručeno do VR
- Žalovaný se **bez vážného důvodu na výzvu soudu včas nevyjádří** a ani ve stanovené lhůtě soudu nesdělí, jaký vážný důvod mu v tom brání, **má se za to, že se vzdává práva účasti na projednání věci a že proti návrhu na navrácení dítěte, který je proti němu žalobou uplatňován, nemá námitek**; o tomto následku musí být poučen.

Ad 1/ Rychlost

4.

- **Rozhodnutí do 6 týdnů**
- !pokud dojde k prodloužení, stačí aby se s tím soudce vyrovnal v odůvodnění
- Pravomocné či jen prvního stupně?
- § 193e odst. 2.: Nejsou-li dány důvody zvláštního zřetele hodné, vydá soud rozhodnutí ve věci samé zpravidla do 6 týdnů od zahájení řízení; vydá-li soud rozhodnutí po uplynutí lhůty, uvede v odůvodnění rozhodnutí skutečnosti, pro které nebylo možné lhůtu dodržet.
- Přípustné pouze odvolání - klasicky 15 dní

Ad 1/ Rychlost

5.

- **Předběžná opatření**
- Umístění do vhodného prostředí
- Stanoveny lhůty pro trvání x neplatí pokud soud není příslušný ve věci samé - mezinárodní únosy
- V tomto případě nesmí přesáhnout 6 měsíců

Ad 2/ Smírné řešení

- **Evropský parlament** - post zprostředkovatele - Roberta Angellilli
- **HÚ - čl. 7** - povinnosti Ústředních orgánů
 - mj. písm. c):zajistily dobrovolné vrácení dítěte nebo aby usnadnily smírné řešení,...
- § 100 odst. 3 osř. :
 - Ve věcech péče o nezletilé děti může soud uložit účastníkům na dobu nejvýše 3 měsíců účast na mimosoudním smířčím nebo mediačním jednání nebo rodinné terapii. Účast na mimosoudním smířčím nebo mediačním jednání nebo rodinné terapii nelze uložit po dobu platnosti předběžného opatření podle § 76b odst. 1.
 - Otázka, zda lze aplikovat - nerozhoduje se o péči o nezletilé, řízení nelze přerušit - i když zde by soud nemusel přerušovat, pouze by uložil povinnost

Účast dítěte v řízení

- Právo být slyšeno - ÚPD čl. 12
- B II. - čl. 11 odst. 2 - pokud je v řízení otevřena otázka dle čl. 12+13 HÚ, musí být dítě slyšeno x nevhodné (vyspělost)
- HÚ - čl. 13 odst. 2 - možnost odmítnutí návratu dítěte, pokud s tím dítě nesouhlasí - s ohledem na vyspělost...
- Osř - § 100 odst. 4b - řízení, jehož účastníkem je nezletilé dítě, které je schopno formulovat své názory, soud postupuje tak, aby byl zjištěn jeho názor ve věci - výslechem dítěte
- Výjimečně: prostřednictvím jeho zástupce, znaleckého posudku nebo příslušného OSPOD
- Výslech dítěte může soud provést i bez přítomnosti dalších osob, lze-li očekávat, že by jejich přítomnost mohla ovlivnit dítě tak, že by nevyjádřilo svůj skutečný názor. K názoru dítěte soud přihlíží s přihlédnutím k jeho věku a rozumové vyspělosti.

Úkoly OSPOD v případech mezinárodních únosů dětí

- 1/ prevence
- 2/ řešení nastalých krizí
 - podávání informací
 - mediace
- 3/ pomoc při výkonu rozhodnutí

- 4/ kolizní opatrovník dítěte

Podmíněný či odložený návrat

- § 193e odst. 3.: Soud může v rozhodnutí podmínit nebo podmíněně odložit navrácení dítěte, a to splněním přiměřených záruk žalobcem nebo vydáním rozhodnutí anebo učiněním jiných opatření orgány státu, do něhož má být dítě navraceno.
- Viz B II. čl. 11 odst. 4.: Soud nemůže zamítnout žádost o navrácení dítěte na základě článku 13 písm. b) Haagské úmluvy z roku 1980, pokud se prokáže, že byla přijata vhodná opatření k zajištění ochrany dítěte po jeho navrácení.

Výkon rozhodnutí

1.

- Speciální úprava pro výkon rozhodnutí o výchově nezletilých dětí - § 272+3 osř
- O důsledcích neplnění povinností uložených rozsudkem musí být povinný poučen
- Možnost ještě vyzvat povinného k plnění dobrovolně - shledá-li soud zvláštní důvody či nebyl-li povinný poučen
- Soud v tomto může požádat o pomoc OSPOD - vést povinného k dobrovolnému splnění bez nutnosti nařídit výkon (§ 272 odst. 2+3)

Výkon rozhodnutí

2.

- Pokud je to účelné, lze ukládat pokutu
- I opakovaně - každá pokuta může být až 50.000,- Kč - §273 odst. 1

Výkon rozhodnutí

3.

- Pokud je to účelné může soud:
 - Uložit povinnému účast na mimosoudním smírčím, mediačním jednání či rodinné terapii - max 3 měs.
 - Navykací režim (plán) - § 273 odst. 2 písm. b) - je-li to v zájmu dítěte
 - postupný kontakt dítěte s osobou oprávněnou ke styku s ním (Soud si zpravidla před stanovením plánu opatří odborné vyjádření o vhodnosti, obsahu, rozsahu a době trvání)
 - Kontrola plnění plánu - vhodná osoba nebo zařízení, i soud přímo

Výkon rozhodnutí 4.

- Odnětí dítěte - poslední alternativa při nezdaru všeho předešlého
- Instrukce ministerstev č. 142/2007
- § 273 odst. 3 a násl.
- Nařízení výkonu závazné pro každého
- Vykonavatel oprávněn učinit prohlídku bytu či jiné místnosti + zjednat si přístup
- Výlučná příslušnost MS Brno

Speciální úprava příslušnosti po nenavrácení

- Pouze státy HÚ - odpadne překážka podle čl. 16 HÚ
- EU: po vydání rozhodnutí o nenavrácení musí soud, který tak rozhodl, ihned (max. 1 měsíc) zaslat opis rozhodnutí a příslušné písemnosti, soudu státu obv. bydliště před přemístěním
- Soud státu obv. bydliště oznámí přijetí hlášení oběma stranám a vyzve je, aby do 3 měsíců doručily soudu své podání, aby mohl prošetřit otázku péče o dítě - lzachována příslušnost státu původního obv. bydliště
- I přes rozhodnutí o nenavrácení je vykonatelné jakékoli další rozhodnutí o péči o dítě vydané podle B II. - v důsledku tak může neúspěšný žadatel o návrat dosáhnout návratu další cestou

Alternativní způsob

- poškozený rodič dosáhne v zemi obvyklého pobytu dítěte před protiprávním přemístěním či zadržením vydání rozhodnutí o péči o dítě

-> požádá o výkon rozhodnutí

- buď dle B II. (v rámci ES)
- nebo podle úmluv o uznávání a výkonu rozhodnutí, popř. pokud nejsou požádá o uznání (např. Evropská úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a o obnovení výchovy dětí)

Kde sehnat informace?

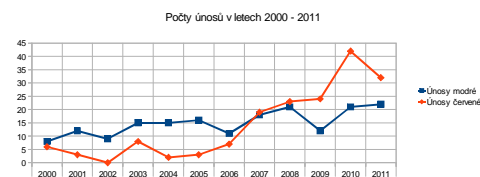
- www.hcch.net - sekce child abduction
- Databáze INCADAT
- Sekce "publications"
 - Guide to good practise
- www.europa.eu.int/civiljustice
 - Knihovnička
 - Praktická příručka pro používání B II.

Nezapomeňte:

- Článek 3 ÚPD
- 1. Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnymi orgány.
- 2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho, přičemž berou ohled na práva a povinnosti jeho rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně za něho odpovědných, a činí pro to všechna potřebná zákonodárná a správní opatření.
- 3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečí, aby instituce, služby a zařízení odpovědné za péči a ochranu dětí odpovídaly standardům stanoveným kompetentními úřady, zejména v oblastech bezpečnosti a ochrany zdraví, počtu a vhodnosti svého personálu, jakož i kompetentního dozoru.

Statistika 2000-2011

- Počty žádostí o návrat
- Červené - žádost o návrat dítěte zpět do ČR
- Modré - žádost o návrat dítěte z ČR do zahraničí
- Pozn.: statistika neobsahuje případy, které byly vyřešeny smírně bez podání oficiální žádosti o návrat, konzultační a preventivní činnosti úřadu

Zdroje informací

- Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí www.umpod.cz
- Haagská konference mezinárodního práva soukromého www.hcch.net - sekce International Child Abduction
- Databáze soudních rozhodnutí Incadat www.incadat.com
- Reunite – organizace zabývající se mezinárodními únosy www.reunite.org
- Judikatura k mezinárodním únosům
 - Evropský soud pro lidská práva <http://www.echr.coe.int>
 - Soudní dvůr Evropské unie www.curia.europa.eu